

КЕРАМІКА З ОКОЛИЦЬ ГОРОДИЩА БІЛЯ с. ОРЛІВКА

У статті розглянуто різночасові археологічні матеріали з пам'яток поблизу городища біля с. Орлівка (Ренійський р-н Одеської обл.).

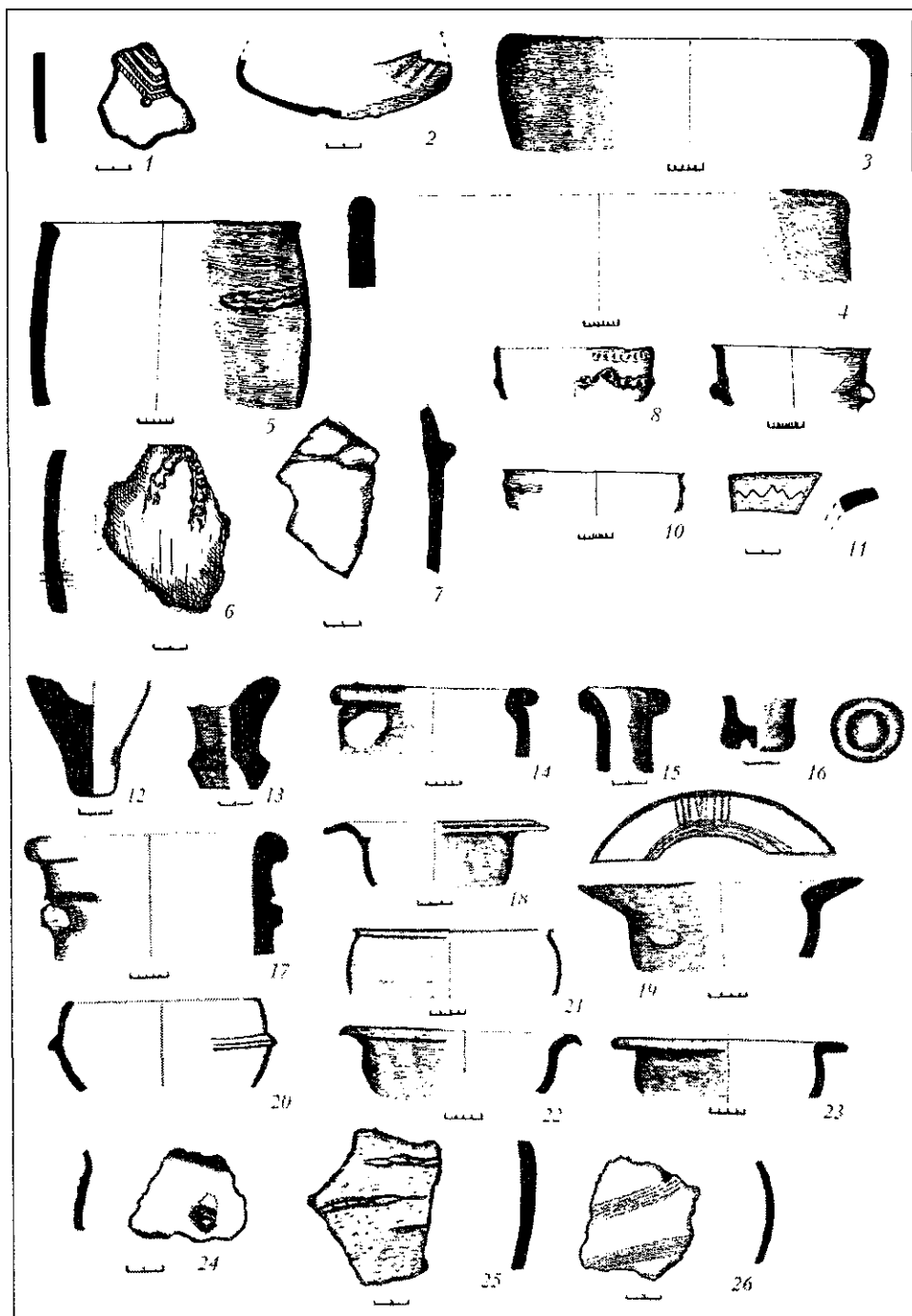
Археологічні матеріали з багатошарового поселення на «Кам'яній горі» у с. Орлівка (Ренійський р-н Одеської обл.) поки що недостатньо повно відображено в науковій літературі. Разом з тим давно відомо, що ця пам'ятка багато в чому унікальна для Південно-Західної України в цілому. Поселення на «Кам'яній горі» по суті є телем балканського типу і містить матеріали археологічних культур Нижнього Подунав'я в дуже широкому хронологічному діапазоні — від енеоліту до середньовіччя¹.

З огляду на безумовну важливість пам'ятки, нам здається, що публікація невеликої колекції кераміки, зібраної на території передмістя городища в різні роки, становитиме інтерес².

У науковій літературі з часів першої публікації матеріалів з городища у с. Орлівка пам'ятка фігурує, по-перше, як така, що має культурний шар епохи фракійського гальштату (культура Бассарабі), а по-друге, як велике поселення (фортеця) римсько-дакійського часу³. Проте навіть побіжне вивчення нашої колекції показує, що в ній є фрагменти кераміки більш ранніх культур фракійського гальштату, ніж культура Бассарабі. Орнаментований зубчастим штампом уламок стінки жовтоглиняної посудини з підлощеною поверхнею (рисунок, 1) належить до групи культур так званої класичної штампованої кераміки Нижнього Подунав'я і Молдавії⁴. Найвідомішими у цій групі є культури: Бабадаг-II у Нижньому Подунав'ї, Козія в румунській Молдові і Сахарна-Солончени в Дністровсько-Прутському лісостеповому межиріччі. Усі вони приблизно синхронні і датуються X—IX ст. до н. е.⁵. До того самого чи трохи пізнішого періоду епохи середнього гальштату НаВ—3 (VIII ст. до н. е.) належать ще кілька фрагментів. Нижня частина пріносадженого із заокругленим дном чорнолощеного кубка прикрашена косими канелюрами (рисунок, 2) Подібний тип столової кераміки був розповсюджений у культурі Бабадаг, ступені II і III (X—VIII ст. до н. е.) і культурі Бассарабі епохи середнього гальштату (VIII—VII ст. до н. е.)⁶. Про відносно ранній вік фрагменту свідчить наявність на дні увігнутої всередину посудини округлого виступу — умбона.

Так само досить широко в межах НаВ—3 (X—VII ст. до н. е.) можна датувати фрагмент глибокої миски із загнутим усередину краєм (рисунок, 1). Поверхня фрагменту темно-коричневого кольору і покрита лощінням. Найближчими аналогіями є миски нижньодунайської культури Бабадаг⁷.

Становить інтерес уламок верхньої частини дуже великої ліпної посудини типу зерновика — піфоса (рисунок, 4). Посудину виготовлено з грубої глиняної маси з додаванням соломи і слабо обпалено. Діаметр устя перевищує 50 см. Близькі за типом посудини, а точніше їх фрагменти, відомі на найближчому до с. Орлівка поселенні в с. Новосільське; вони походять із комплексу VIII—VII ст. до н. е.⁸.

Кераміка з поселення «Кам'яна гора»

Як відомо, кухонна кераміка морфологічно вкрай слабо змінюється в часі. Це повною мірою стосується й фракійської кераміки. Типи ранньої, гальштатської, посудини іноді майже неможливо відрізнити від більш пізньої, гетської. Тому фрагменти з нашої колекції (рисунок, 5—10) можна датувати сумарно першою й другою добами заліза, за термінологією румунських археологів, що в абсолютних (ізотопних) датах відповідатиме X(IX)—IV ст. до н. е. Мабуть, лише фрагмент великого горщика закритого типу з відтягнутим назовні віночком і горизонтальним валиком з пальцевими вдавленнями можна більш-менш упев-

нено зарахувати до гальштатського періоду. Аналогії йому дуже численні на фракійських пам'ятках Нижнього Подунав'я періоду НаВ—С (X—VII ст. до н. е.)⁸. Інші фрагменти могли належати як до гальштатської, так і до гетської кераміки. Наприклад, фрагменти кухонних посудин (рисунок, 8—10) відомі серед фракійської (гетської) кераміки городища Ніконій, де їх датовано в основному V ст. до н. е.¹⁰.

На гетських пам'ятках Молдови IV—III ст. до н. е. відома серія знахідок гончарних сіроглиняних мисок із хвилястим пролощеним орнаментом по краю¹¹. Фрагмент подібної миски знайдено і в передмісті «Кам'яної гори» (рисунок, 11).

Про те, що на поселенні в Орлівці має бути представлений гетський горизонт V—III ст. до н. е., свідчать знахідки фрагментів грецьких амфор. Одним із таких фрагментів є ніжка хіоської амфори кінця V — початку IV ст. до н. е. (рисунок, 13)¹¹. Інша ніжка (рисунок, 12) — від амфори виробництва Синопи, за класифікацією С.Ю. Монахова, належить до типу II-D чи II-I синопських амфор і може бути датована серединою IV — початком III ст. до н. е.¹³.

Найбільш репрезентативну групу кераміки датовано першими століттями нашої ери. Це пояснюється тим, що римсько-дакійський період в історії поселення на «Кам'яній горі» — найбільш пізній і, до того ж, найбільш інтенсивний. У той період городище в с. Орлівка було включено до складу нижньодунайського лімесу Римської імперії як передмостове укріплення, що захищало підступи до переправи через Дунай¹⁴.

Серед численних знахідок фрагментів амфорної тари, безперечно, виділяються найбільш розповсюджені у Північному Причорномор'ї так звані світлоглиняні з вузьким горлом амфори зі складнопрофільованими ручками (рисунок, 15, 16). Центр їх виробництва точно не встановлено, датовані вони II—III ст. н. е.¹⁵. Один фрагмент горловини червоноглиняної амфори можна датувати II—III ст. н. е.¹⁶.

До імпортованих посудин належать фрагменти тонкостінного червонолаково-го (рисунок, 21) і червоноглиняного (рисунок, 20) посуду.

Продукцією місцевого римсько-дакійського виробництва є уламки гончарних сіроглиняних чаш на високому піддоні з широко відігнутим краєм (рисунок, 18, 19, 22, 23). Цей тип кераміки надзвичайно широко представлений на пам'ятках римського часу в Нижньому Подунав'ї. Прекрасний зразок такої чаші було знайдено під час перших розкопок на «Кам'яній горі»¹⁷.

Крім численних фрагментів і навіть цілих екземплярів ліпної дакійської кераміки, відомих і на «Кам'яній горі»¹⁸, і в її передмістях¹⁹, привертає увагу віночок ліпної посудини з налепом (рисунок, 24). Судячи з численних аналогій, він належить до місцевої північночорноморської кераміки так званого пізньоскіфського типу²⁰.

У цілому матеріали римсько-дакійського періоду датуються досить широко: I—III ст. з виправленням на зруйнування городища у середині III ст. н. е.²¹.

Окремі фрагменти кераміки доби енеоліту (рисунок, 25; культура Гумельниці) і раннього середньовіччя (рисунок, 26; балкано-дунайська культура) підтверджують існування поселення Орлівка і в ті історичні періоди.

Отже, навіть ця невелика колекція підйомного матеріалу з території орлівського поселення дає змогу виділити три основні періоди його заселення, коли тут жили фракійські племена Нижнього Подунав'я: гальштатський (приблизно X(IX)—VIII(VII) ст. до н. е.); гетський (V(IV)—III ст. до н. е.); римсько-дакійський (I—III ст. н. е.).

Автор висловлює особливу подяку І.В. Бруяко, а також В.М. Кожокару за надану можливість публікації підйомного матеріалу.

¹ Бондарь Р.Д. Археологические раскопки у с. Орловка // Археологические исследования на Украине в 1968 г. — Киев. — 1971. — С. 66—80; Она же. Городище у с. Орловка // Античные государства Северного Причерноморья. — М. 1984. — С. 31—32.

² Збирання підйомного матеріалу проводили в різні роки І.В. Бруяко, а також члени археологічного гуртка «Истрос» Ренійського будинку піонерів (керівник В.М. Кожокару).

³ Головки И.Д., Бондарь Р.Д., Загинайло Л.Г. Археологические исследования у с. Орловка Болградского района Одесской области // КС ОГАМ 1963. — Одесса, 1965. — С. 68—80.

⁴ *Hansel B.* Beitrage zur regionalen und chronologischen bliederung der alteren Hallstozzeit an der unteren Donai. — Bonn, 1976. — Т. 1. — С. 210; Т. 2, taf. 51.

⁵ *Смирнова Г.И.* Основы хронологии предскифских памятников Юго-Запада СССР // СА. — 1985. — № 4. — С. 37 (таблица).

⁶ *Hansel B.* Op. cit. — Taf. IX /15,22; 46/4.

⁷ *Juganaru G., Topoleanu F.* Gropi funerare in asezareo hallstatio de lo Niculitel-Cornet (Jud.Tulcea) // Istros. — 1994. — Т. VII. — Pl. V.

⁸ *Bruiaiko I.V., Novitki E.Jy.* Gradistea Novoselskoe — II (Satu-Nou - II) — un nou complex tracic la Dunarea de Jos // Aserarii archeolodice in aria Nord — Thraca.; Bucuresti, 1996. — Т. 2. — Fig. 15/5.

⁹ *Morintz S.* Noi date si probleme privind perioodele hallstatioana timpurie si mijlocie in zona istropontica (Cercetatile de la Babadag). — Thraco; Dacica, 1987. — Т. 8. — P. 55. — Fig. 11/9.

¹⁰ *Бруяко И.В.* Лепная керамика греческого Никония // Древности причерноморских степей. — Киев, 1993. — Рис. 3, 15, 16, 19.

¹¹ *Никулице И.Т.* Северные фракцийцы в VI—I вв. до н. э. — Кишинев, 1987. — С. 116. — Рис. 38.

¹² *Монахов С.Ю.* Греческие амфоры в Причерноморье. — Саратов, 1999. — Табл. 51/2. — С. 147—148.

¹³ *Монахов С.Ю.* Динамика форм и стандартов синопских амфор // Греческие амфоры. — Саратов, 1992. — Табл. 9, 10. — С. 186, рис. 1.

¹⁴ *Бондарь Р.Д.* Некоторые проблемы нижнедунайского лимеса // ВДИ. — 1973. — № 3. — С. 154.

¹⁵ *Зеест И.Б.* Керамическая тара Боспора // МИА. — 1960. — 83. — Табл. XXXVII, 91, 92; XXXVIII, 97. — С. 135—136.

¹⁶ Там же. — Табл. XXXVI, 86.

¹⁷ *Головки И.Д., Бондарь Р.Д., Засинайло Л.Г.* Археологические исследования у с. Орловка Болградского района Одесской области // КС ОГАМ 1963. — Одесса, 1965. — Рис. 2, 1.

¹⁸ Там же. — Рис. 2, 4—7, 9.

¹⁹ *Ванчугов В.П., Бруяко И.В., Сырбу В., Никулице И.Т.* Раскопки Нижнедунайской археологической экспедиции в 1997/98 гг. // Охрана и исследование памятников археологии в Одесской области. — Одесса, 1999. — Рис. 2, 8, 9.

²⁰ *Гудкова А.В.* I—IV века в Северо-Западном Причерноморье (культура оседлого населения) // Stratum plus. — 1999. — № 4. — С. 253, рис. 3.

²¹ *Античные государства Северного Причерноморья* // Археология СССР. — М., 1984. — С. 32.

Одержано 13.10.2000

Ярошевич Ю.И.

КЕРАМИКА ИЗ ОКРЕСТНОСТЕЙ ГОРОДИЦА У С. ОРЛОВКА

Статья посвящена анализу группы керамики, найденной на территории поселения и в его окрестностях в различное время. Коллекция разделена на культурно-хронологические периоды. Впервые выделен горизонт «штампованной керамики» X—IX вв. до н. э. (Бабдаг-II—Козия). Находки фрагментов керамики, которую можно отнести к средневековой культуре I Болгарского царства, также представляют собой огромный интерес.

Yu.I. Yaroshevich

POTTERY FROM THE NEIGHBORHOOD OF THE HILLFORD NEAR THE VILLAGE OF ORLIVKA

The article describes the analysis of the pottery group, found on the territory of the settlement and its surroundings in different times. The author divided it according to the cultural and chronological periods. This division enabled the defining a new horizon of «stamped ceramics» of the 10th - 9th centuries BC (Babadag-II — Kozia). The finds of the fragments of ceramics, which may be referred to the medieval culture of the I Bulgarian kingdom are also of great interest.